

ERITYISOPETUKSEN TILA JA KEHITTÄMISTARPEET OPPILAIKEN OIKEUKSIEN JA OPETTAJIEN HYVINVOINNIN NÄKÖKULMASTA

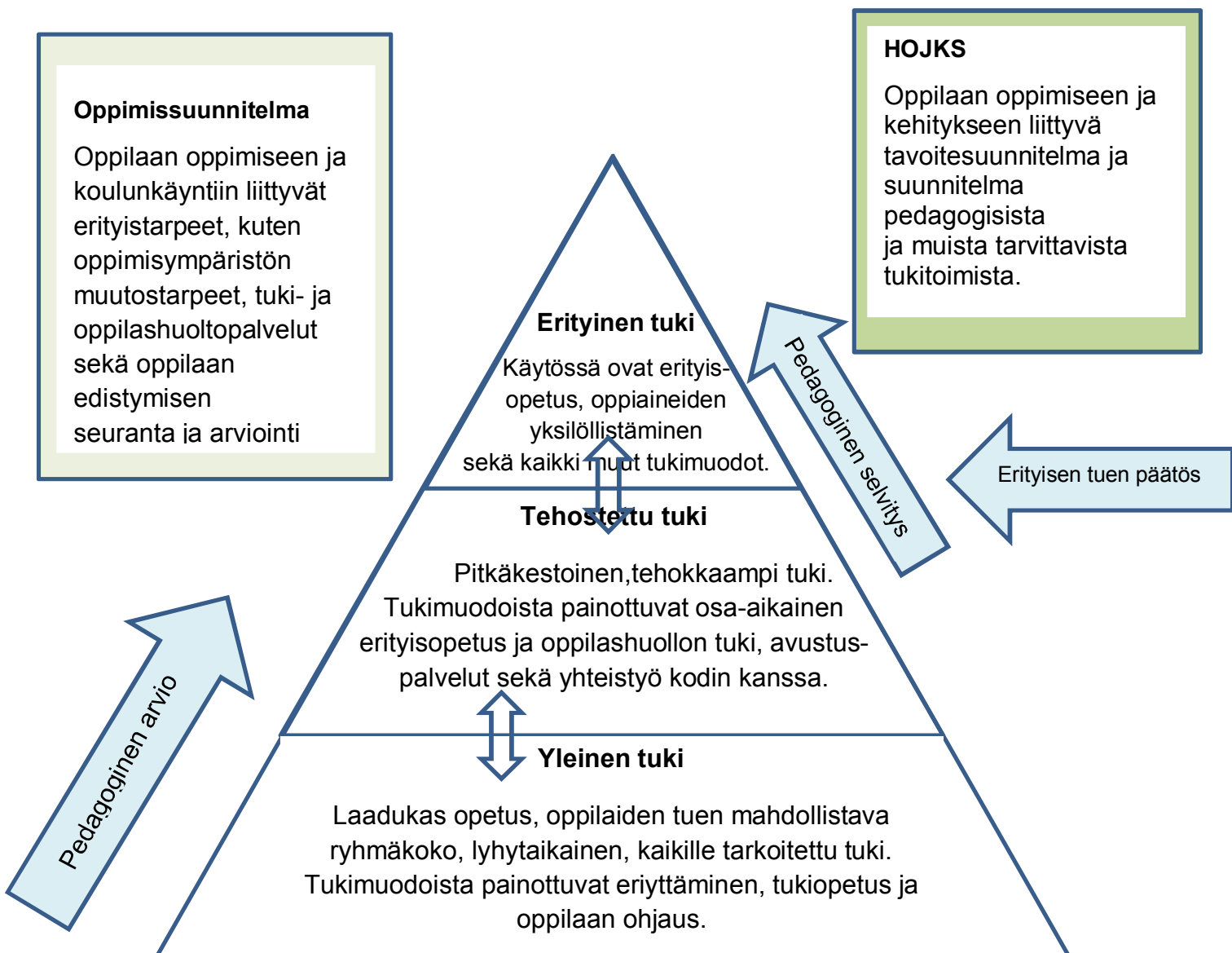
- Taustaa ja valtakunnallisia selvityksiä
- Lain tavoitteet tiivistettynä
- Lain toteutuminen valtakunnallisten selvitysten valossa
- Kuopio tilanne tehtyjen kyselyjen ja selvitysten valossa
- Huomiota Kuopion erityisopetuksen kehittämissuunnitelman luonnoksesta
- Johtopäätöksiä ja ratkaisuehdotuksia

Taustaa ja valtakunnallisia selvityksiä

Oppimista ja koulunkäynnin tukea koskeva lain muutos

Vuonna 2011 voimaan tulleen lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on vahvistaa esi- ja perusopetuksessa oppilaan oikeutta saada oppimiselleen ja koulunkäynnilleen tukea riittävän varhain ja joustavasti. Lisäksi tavoitteena on lisätä oppilaille annettavan tuen suunnitelmallisuutta ja tehostaa nykyisin käytössä olevia tukitoimia sekä moniammatillista yhteistyötä.

Tehostetun tuen tavoitteeksi laissa asetettiin oppimisen ja kasvun tukeminen sekä oppilaan oppimiseen ja kehitykseen liittyvien ongelmien kasvamisen sekä syrjäytymisen ehkäisy. **Erityisen tuen** osalta tavoitteena on lähikouluperiaatteen vahvistaminen niin, että erityistä tukea saavan oppilaan opetus riittävine tukitoimineen järjestettäisiin oppilaan lähikoulussa ja luontaisessa opetusryhmässä aina, kun se on mahdollista. Opetusjärjestelyissä tulisi aina olla lähtökohtana lapsen etu.

Kuva: Kolmiportainen tuki prosessina

Lain tavoitteet tiivistettynä

- Oppilas saa oppimiselleen ja koulunkäynnilleen tukea joustavasti opetuksen yhteydessä.
- Oppilaille annettava tuki on suunnitelmallista.
- Oppilas saa tarvitsemaansa tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.
- Tehostetun tuen avulla ehkäistään oppilaan oppimiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai kehitykseen liittyviä ongelmia ja syrjäytymistä.
- Erityistä tukea saavan oppilaan opetus riittävine tukitoimineen ja resursseineen järjestetään oppilaan lähikoulussa aina, kun se on mahdollista.
- Oppilaan tuen lähtökohtana on lapsen etu.

Lain toteutuminen valtakunnallisten selvitysten valossa

OAJ teki vuonna 2013 kyselyn, jossa selvitettiin vuoden 2010 lainsäädäntömuutoksen vaikutuksia.

- ✓ **Kyselyn mukaan oppilaan oikeus tukeen ei ollut toteutunut, koska ryhmäkoot eivät olleet pienentyneet ja koska oppilaat eivät saaneet tarvitsemiaan pedagogisia ja oppilashuollollisia tukikeinoja.**

Lainsäädäntömuutos oli kuitenkin vielä vuonna 2013 suhteellisen tuore, mistä syystä tuolloin ei ollut mahdollista tai järkevääkään tehdä päätelmiä kolmiportaisen tuen järjestelmän toimivuudesta pidemmällä aikavälillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö laati vuonna 2014 selvityksen kolmiportaisen tuen toimeenpanosta. Selvityksen mukaan tukijärjestelyt olivat kunnissa kehittyneet tavoitteiden mukaiseen suuntaan, mutta kuntakohtaiset erot olivat huomattavia.

- ✓ **Sen sijaan ongelmakohtia olivat edelleen muun muassa osa-aikaisen erityisopetuksen resurssipula, tuen suunnitteluun koulussa varattu vähäinen aika, sekä oppilaiden vähäinen osallisuus heitä koskevissa prosesseissa.**

Markku Jahnukainen ja Johanna Pulkkinen ovat tutkineet erityisopetuksen järjestämistä ja resursseja kunnissa lakimuutosten jälkeen. Vuonna 2015 julkaistun tutkimuksen tulokset yhtenevät pitkälti Opetus- ja kulttuuriministeriön tekemän selvityksen tulosten kanssa. Tutkimuksessa tarkasteltiin rehtorien ja opetustoimen johdon näkemyksiä lainsäädäntömuutoksesta.

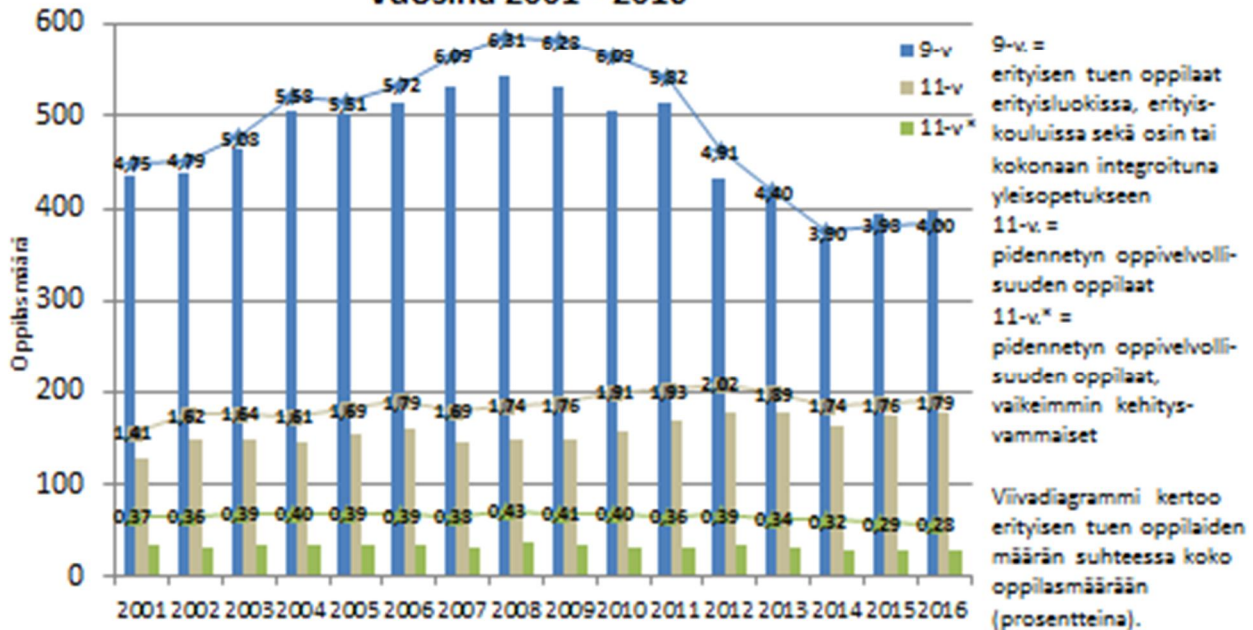
- ✓ **Rehtoreista 78 % arvioi, että erityisopetuksen tarpeet ja resurssit eivät vastaa toisiaan. Lisäksi rehtorit arvioivat liian suurten opetusryhmien olevan suurin syy sille, miksi erityisen tuen oppilaiden opetusta ei voida järjestää yleisopetuksen ryhmissä.**

Tutkimuksen yhteenvedona todetaan, että valtionosuusjärjestelmän ja perusopetuslain uudistuksilla on ollut vain vähäisiä vaikutuksia erityisopetuksen saatavuuteen.

- ✓ **OAJ:n keväällä 2017 tekemä valtakunnallinen (564 vastausta) kysely osoitti selkeästi, että oppilaat eivät saa tarvittavaa tukea oppimiseen. Oppilaiden tuen tarvetta ei ole huomioitu opetusryhmän koossa. Lähes kaikki (87%) kyselyyn vastanneet opettajat kertoivat, ettei heidän opettamiaan ryhmiä ei ole pienennetty oppilaiden tuen tarpeen mukaan.**

4. Erityinen tuki

Erityisen tuen oppilaiden määrä vuosina 2001 - 2016

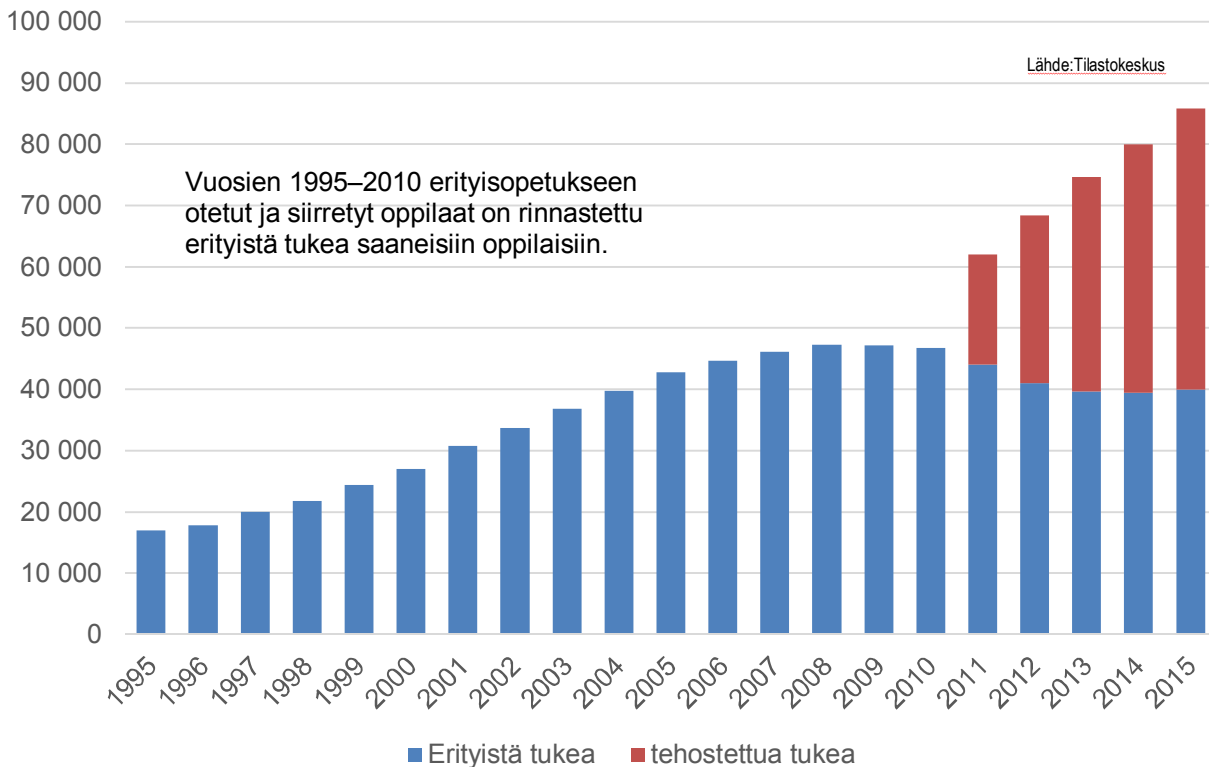

Tilastotietoja perusopetuksesta 2016 - 2017

Kuopio

9-v. = erityisen tuen oppilaat erityisluokissa, erityiskouluissa sekä osin tai kokonaan integroituna yleisopetukseen
 11-v. = pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaat
 11-v.* = pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaat, vaikeimmin kehitysvammaiset

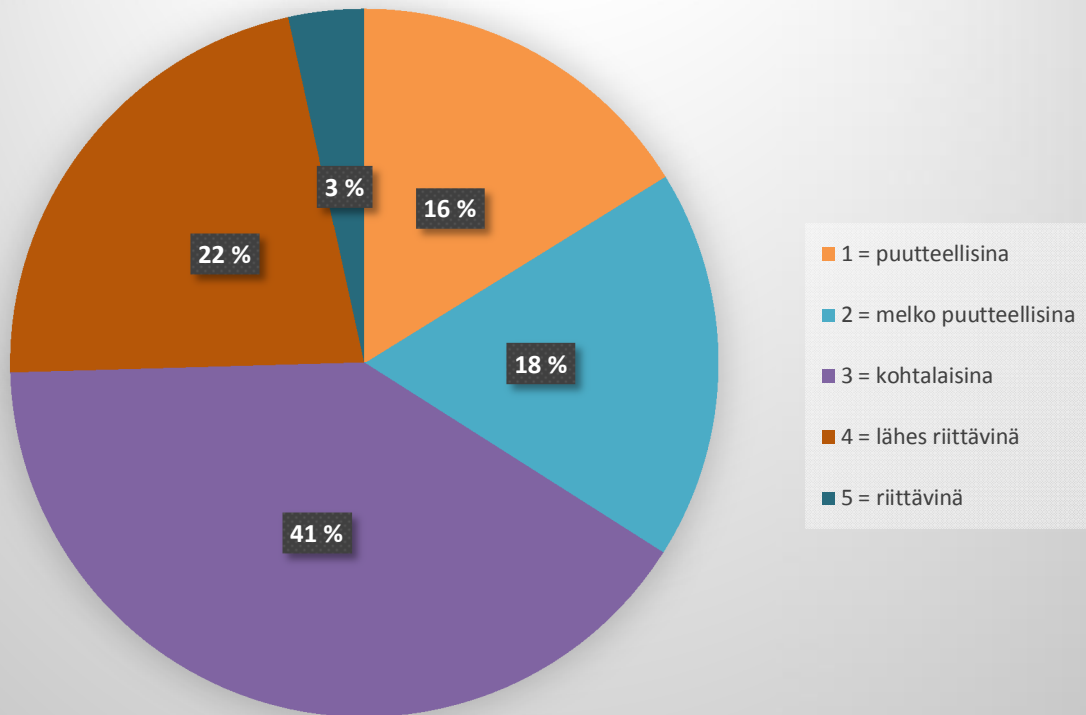
Viivadiagrammi kertoo erityisen tuen oppilaiden määrän suhteessa koko oppilasmäärään (prosentteina).

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio: Erityisen ja tehostetun tuen muutos, tilastokeskus

Pidän oppilaitokseni oppilaan tuen resursseja

Kuvio: OAJ:n kysely 2017

- **3% vastaajista pitää oppilaitoksensa oppilaan tuen resursseja riittävinä**
- **34% vastaajista pitää oppilaitoksensa oppilaan tuen resursseja puutteellisina tai melko puutteellisina**

OAJ:n kyselyn (2017) päätuloksia

- Raha ratkaisee oppilaan tuen, ei tuen tarve.
- Osa-aikaisessa erityisopetuksessa suuria puutteita.
- Oppilaat eivät saa riittävästi tehostettua tukea.
- Erityisen tuen oppilaan oikeudet eivät aina toteudu.
- Paperityö vie aikaa opettamiselta.

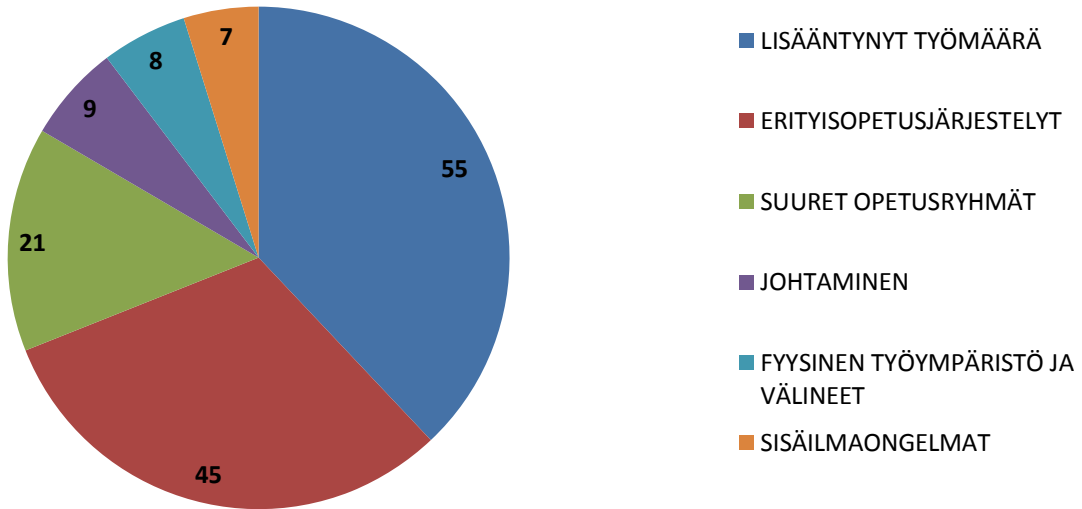
Kuopio tilanne tehtyjen kyselyjen ja selvitysten valossa

OAJ Kuopion kuormituskysely opettajille huhtikuussa 2017

Kyselyssä kysyttiin kokeeko vastaaja liiallista kuormitusta työssään vai ei. Kuormitustekijöitä kysyttiin yhdellä avoimella kysymyksellä ja keinoja miten kuormitusta voisi vähentää yhdellä avoimella kysymyksellä.

Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 321 kpl. Määrä edustaa noin kolmannesta opettajamäärästä. Vastaajista 211 (65,7%) henkilöä kaikista ilmoitti kokevansa liiallista kuormitusta työssään.

Luokanopettajien kuormitustekijöitä

PERUSKOULUN LUOKANOPETTAJAT, yhteensä 101 vastaajaa

Tunnen usein liiallista kuormitusta työssäni: 76,2% vastaajista	Mikä mielestäsi auttaisi vähentämään kuormitusta?
<p>ERITYISOPETUSJÄRJESTELYT, (45 vastausta)</p> <ul style="list-style-type: none"> - erityisluokkien puute - huoli erityisoppilaista, jotka eivät saa riittävää tukea luokassa - resurssien puute - erityistuen tarpeessa olevien oppilaiden tarpeet sekä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sijoittaminen yleisopetuksen ryhmiin ilman tarvittavaa resurssia - suuri luokkakoko - paljon erityisen ja tehostetun tuen oppilaita suuressa ryhmässä - melu ja rauhattomuus. - haastavat oppilaat, joille ei ole mahdollista saada heidän akuutisti tarvitsemaansa tukea - haastavat huoltajat, kun asioiden selvittäminen ja lapsen etu ei ole huoltajien toiminnan tavoitteena - isot ja haasteelliset ryhmät ilman avustavaa henkilökuntaa - käytöshäiriöisten oppilaiden tavallisiin luokkiin integroinnin myötä luokkiin on vaikeaa saada työrauhaa - 3-portainen tuki, mikä ei käytännössä tuo minkäänlaista helpotusta arkeen, mutta 	<ul style="list-style-type: none"> - moniammatillisuutta tukemalla, aidolla vastuunjaolla - lisäkoulutuksella - pien- ja erityisluokkia palauttamalla - ohjaajien ja erityisopettajien määrää lisäämällä - ryhmäkokoja pienentämällä - pienemmät luokkakoot, erityisopettajan tuki sekä ohjaaja luokassa. - tiivis yhteistyö erityisopettajan, koulupsykologin ja kuraattorin kanssa - rehtorin tiivis läsnäolo koulun arjessa - rehtorin ovi auki ja rehtori oikeasti paikalle kouluun, jolloin häneltä voisi kysyä apua moniin akuutteihin oppilastilanteisiin - lisää resurssia erityisopetukseen - erityisluokkia lisää - pienluokka-systeemi takaisin erityistä tukea tarvitseville oppilaille

<i>paljon lisätyötä opettajalle itselleen</i>	
<p>SUURET OPETUSRYHMÄT, (21 vastausta)</p> <ul style="list-style-type: none"> - suuri luokkakoko, paljon erityisen ja tehostetun tuen oppilaita suuressa ryhmässä sekä melu ja rauhattomuus - jakotuntien vähyys - liian suuret opetusryhmät - oppilasaineiden haastavuus - erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrä isossa opetusryhmässä - oppilaiden rauhattomuus ja keskittymiskyvyn puutteellisuudet - psyykkisesti oireilevat oppilaat ja jatkuva selvittelytilanne jonkun kohdalla koko ajan päällä - liian suuri luokkakoko, jossa useita tehostetussa olevia oppilaita sekä käyttäytymis- ja työrauhaongelmia - yhdysluokka, jossa kolme eri ikäryhmää (esikoululaiset sekä 1 - 2-luokkalaiset - otiilu - rajoitukset sijaisten ottamisessa - iso luokkakoko - levottomat/ hyvin eri tasoiset oppilaat, riittämätön tuki - oppilaiden levottomuus ja vaikeus keskittyä tekemiseen 	<ul style="list-style-type: none"> - henkilöstöresursseja nopeasti oikein kohdentamalla - nopeuttamalla oppilassiirtoja - ryhmäkokoja pienentämällä - pienemmät luokkakoot, erityisopettajan tuki sekä ohjaaja luokassa - erityisluokkien palauttaminen - oppilaille tuki käytännössä, ei vain paperilla - erityisluokkia lisää, ehdottomasti - paljon pienemmällä kynnyksellä - käytöshäiriöiset oppilaat omiin erityisluokkiin ja vanhat erityiskoulut takaisin - pienluokka-systeemi takaisin erityistä tukea tarvitseville oppilaille - pienempi luokkakoko - enemmän erityisopetusta työparina - oppilaille on oikeus opetukseen - sijaiset luokkiin - lisää jakotunteja suuriin ryhmiin - poissaoloihin aina sijainen

Erityisopetuksen selvityksen yhteydessä tehty kysely kouluille (10 koulua)

Kyselyssä esitettiin neljä avointa kysymystä:

1. Miten koulu haluaisi kohdentaa koulunkäynnin ohajukseen varatun määrärahan jos saisi vapaasti päättää (30 000 vs 50 000€)?
2. Mitkä ovat koulusi suurimmat haasteet kolmiportaisen tuen käytänteissä ja miten ratkaisisit ne?
3. Millaista apua kouluilla tarvitaan haasteellisten oppilaiden tukemiseen ja keneltä/mistä sitä pitäisi saada?
4. Miten kehittäisit koulu yhteisöämme osaamista, jotta voisimme tukea paremmin kaikkia oppilaita?

Vastauksista koostettua:

1. **Kysymys 2. Mitkä ovat koulusi suurimmat haasteet kolmiportaisen tuen käytänteissä ja miten ratkaisisit ne?**
 - Henkilökunnalla on henkinen kuorma eli valtava huoli sosio-emotionaalisista vaikeuksista kärsivistä oppilaita, esim. oppilaita jotka käyvät koulua hyvin epäsäännöllisesti ja passiivisesti.

- Opettajista tuntuu, että nostetaan kädet pystyyn ja sanotaan, että selviytykää lähikoulussa. Kolmiportainen tuki ei vastaa tähän tarpeeseen.
- Koulullamme kokoontuu viikoittain terveydenhoitaja, psykologi ja kuraattori, ja he ovat käytettävissä konsultaatiota varten. Hyvin haasteellisissa tapauksissa pitää olla kaikilla osapuolilla rohkeutta myöntää, ettemme selviä itse, vaan tukea ja ohjausta on saatava ulkopuolelta.
- Tarvitaan kuitenkin enemmän konsultaatiota ja asiantuntija-apua suoraan kouluille. Selkeä ohjaus, mihin ottaa yhteyttä ja mitä kautta saadaan todellinen apu oppilaalle.
- Kolmiportainen tuki rakenteena on varmasti koulussamme kohtalaisen selkeä: erityisen tuen lapset ovat joko erityisluokassa tai heillä on yksilöllistämisiä, jos ovat yleisopetuksessa. Tällä hetkellä suuri haaste on se, että tukea antaa useampi opettaja. Mutta se ei ole sitä osa-aikaista erityisopetusta, mihin tunteja voitaisiin myös käyttää. Tämä on siis arvokysymys myös, millaisena erityisopetusresurssi halutaan nähdä.
- Kun on erityisen haasteellinen oppilas, niin kynnys erityisluokkaan siirtymiseen on liian suuri.
- Tarvittaisiin joustavampaa asennetta ja lisää ymmärrystä huoltajille.
- Määräaikaisia ja pysyviä siirtoja erityisluokkaan pitäisi tehdä joustavammin.
- Kaikkien opettajien tehtäviin kuuluu huomioida oppilaiden tuen tarpeet ja järjestää tukea oppitunneillaan, ilman erillisiä korvauksia. Tukeminen vaatii jokaisen panosta ja joustamista.
- Selkeät ohjeistukset erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden lomakkeiden täyttöön ja yhteiset linjaukset oppilaitosten välillä.
- Yhtenäinen linja laaja-alaisten erityisopettajien toimintatapoihin, kaupungin suosituksia, linjauksia?
- Milloin aika siirtyä tuen tasolta toiselle, konkretiaa, huomioidaanko tehostetun päätökset jotenkin resurssien jaossa?
- Pedagogisissa asiakirjoissa kirjatut tuet eivät aina toteudu suunnitellulla tavalla.
- Oppilashuollon henkilöstössä (koulupsykologi ja kuraattori) on liian suuri vaihtuvuus. Saavutettu hyvä yhteistyö katkeaa.
- Ammattitaitoa ja resurssia pitäisi saada paremmin ohjattua kentälle.
- Optimaalinen palkitus hyödyttäisi tuen piirissä olevia lapsia. Tällöin erityisopettajan työaika tehostuisi.
- Erityisen tuen oppilaille pitää räätälöidä joka tunti.
- Pari kertaa vuodessa tehty paperi ->siirrykö käytäntöön?
- Luokkatilanteessa erityisen tuen oppilaan muistaa, mutta muistaako tehostetun tuen oppilaan?
- Eurot määrää – ei oppilaan oikeudet.
- Toivon 3-portaisen tuen toteuttamiseen päteviä erityisopettajia. He ovat saaneet kolmiportaiseen tukeen koulutuksen.
- Kun on isot ryhmäkoot, niin luokassa tehtävä arkinen työ ei useinkaan mahdollista erityistukea millään tasolla.
- En kommentoi käytänteitä, joista minulla ei ole hajuakaan.
- Ohjaajille enemmän tietoisuutta tuen tarvitsevien suhteen. Kuka on integroitu. Ohjaajat mukaan henk.koht. oppimissuunnitelmien tekoon. Byrokratian hitaus tympäisee. Voisiko asiat yksinkertaistaa. Lukujärjestysteknisistä syistä tukiopetukselle ajankohdan löytyminen on haastavaa.
- Kolmiportaiseen tukeen tarvittaisiin jokavuotista koulutusta. Tällä hetkellä luokanopettajien koulutautuminen on laaja-alaisten harteilla. Joka vuosi tulee uusia opettajia ja vanhatkin tarvitsevat ohjausta joka vuosi.
- Tuen haasteena suuret luokkakoot ja opettajien ja oppilaiden poikkeavat lukujärjestykset -> tukiopetuksen järjestämisen aikataulut.
- Sekava järjestelmä. Hurjasti palaverreja ja kaiken maailman täytettäviä lappusia (kysytään samoja asioita moneen kertaan -> turhaa paperityötä. Todella vaikea muistaa esim. tehostettuun tukeen siirryttäessä, ei millään muista, miten ja milloin (missä järjestyksessä) piti toimia.
- Todella monimutkainen systeemi. Tarvittaisiin selkokieliset ohjeet: mitä? milloin? miten? kenelle? yms. Tähän on saanut hyvin vähän ohjausta.

- Kolmiportaisuus joskus hidasta ja kömpelöä, joskus olisi tarve siirtää yleisopetuksen oppilas suoraan erityiseen tukeen. Tällöin tehostettu tuki tuntuu turhalta ja ajan haaskaukselta.
- Kolmiportaisessa tuessa tukea tarvitsevat oppilaat jakautuvat välillä eri lailla eri luokkiin -> enemmän työtä ja aikaa -> ei korvausta. Enemmän ohjausta lomakkeen käyttöön.
- Asioiden kirjaaminen vie aikaa. Jakaantuu erityisesti opettajien/luokkien kesken. Toisissa luokissa on enemmän kirjaamista. Ei tule erillistä korvausta. Palaverit myös työllistävät.
- Vuosittainen koulutus olisi tarpeen koska kouluille tulee joka syksy uusia opeja. Pätevimpien eli erityisopettajien työaikaa menee kohtuuttomasti paperitöihin ja kollegoiden ohjaamiseen. Kirjaamista pitää keventää.

Kysymys 3. Millaista apua kouluilla tarvitaan haasteellisten oppilaiden tukemiseen ja keneltä/mistä sitä pitäisi saada?

- Enemmän erityisopettajia tulisi palkata haasteellisten oppilaiden opetukseen, niille varattuihin pienryhmiin. Integrointi on vain rahojen säästöä tavallisten oppilaiden ja opettajien selkänahasta!
- Pienluokka ehdottomasti säilytettävä. Erityisopet isossa roolissa. OAJ:n suositusten mukaiset ryhmäkoot (alle 20 opp. 3-6 –luokilla) niin jää aikaa enemmän yksilölliseen tukeen.
- Opetusryhmien tulisi olla pienempiä.
- Erilaisten apuvälineiden hankintaan tulisi olla kunnan budjetti. Henkilökohtaisten avustajien myöntäminen tuntuu vielä lottovoitolta. Kriteerit siis hyvin korkeat. Oppilashuollon palveluita jokaiselle päivälle! -> ennaltaehkäisevä työ jää hyvin vähälle.
- Moniammatillinen yhteistyö: useammin kuraattori / koulupsykologi.
- Mahdollisuus pienemmässä ryhmässä työskentelyyn -> lisää ohjaajia.
- Pienemmät ryhmät!! Ohjaajien tuki face to face time, kuraattorit, psykologit.
- Erilaiset koulutukset haasteellisten oppilaiden tukemiseen. Esim. muutama ohjaaja ja ope koulutukseen -> kouluttaisi muita ohjaajia työpaikalla.
- Pienryhmän tärkeys. Luokkakoot. Tarpeeksi aikuisia luokkaan. Opettaja-ohjaaja –työparit. -> helpottaa jakautumista.
- Pienryhmä- ja yksilötukea (tukiopetus-resurssit).
- Luokkakoot pieniksi. 1 lk:n alussa ohjaaja luokkaan. 1 lk:n opettajien väikkävalvonnat pois.
- Erityisopettaja / resurssiopettajan lisätarve. Ohjaajia käyttöön -> ope voi esim. selvittää asioita.
- Lisää resursseja. Ohjaajia, resurssiopettajia, erit. opetusta.
- Yhteistyö Alavan välillä on tärkeää!
- Koulupsykologi ja kuraattoripalvelut ovat nyt hyvällä tolalla.
- Olisi hyvä, jos ei ymmärretä tai katsella liian pitkään. Tuleeko joskus väärin perustein tai liian pitkään. Osa oppilaista tarv. erityisluokkaa. Lastensuojeluilmoituksesta saa kurat niskaan! Onneksi työkaverit tukevat!
- Toiminta on liian hidasta ja jähmeää, koulun sisällä ”katellaan” liian kauan, odotellaan että tilanne kohentuisi itsestään tai mitättömin toimenpitein, Opettaja jää liian yksin selviytymään. Pitäisi olla selkeät toimenpiteet ja tuki, kun lapsi ei pärjää (esim. jäähyluokat, erit. luokat).
- Kuraattorien/psykologien oppilasmäärät kohtuullisiksi. Joustavuutta myös siihen, että oireileva oppilas pääsee helpommin pienempään ryhmään. Vanhemmat -> yhteistyöhalu / -kyky, oikeudet/velvollisuudet.
- Luokkakoko pienemmäksi. Ohjaajien käyttö ryhmän jakamiseksi, oireilevan oppilaan rauhoittamiseksi yms.
- Resurssiopettajat apuna etenkin niissä luokissa, joissa on haasteita. Ohjaajat. Erityisopettajat tekevät omaa työtään.
- Haasteena on vaihtuvat sosiaalityöntekijät. Voisiko olla alueen sosiaalityöntekijä joka ei jatkuvasti vaihtuisi? Perheiden tuntemus olisi siten paremmin hallussa alueen sosiaalityöntekijällä.
- Neuvoloiden 5-vuotistarkastusten tehokas hyödyntäminen, siirtykö tieto esikouluun?

- Sairaalakoulupaikkoja ei saisi vähentää, niille on tarvetta.
- Kota-ryhmän tyyppistä toimintaa lisää koulujen tueksi.
- Oppimis- ja ohjauskeskusValteri, Mäntykankaan koulun tehokas hyödyntäminen.
- Erityisluokanopettajien vertaisryhmä, joka kokoontuisi esim. kerran kuussa työpäivän jälkeen.
- Kolmiportainen tuki rakenteena on varmasti koulussamme kohtalaisen selkeä: erityisen tuen lapset ovat joko erityisluokassa tai heillä on yksilöllistämisiä, jos ovat yleisopetuksessa.
- Kouluilla pitäisi olla joustoa erityisopetuksen resurssissa myös kesken lukuvuoden.
- Pienellä koululla voi muuttojen ja uusien / lähtevien oppilaiden myötä olla erittäin suuria vaihteluita.
- Tällä hetkellä suuri haaste on se, että tukea antaa useampi opettaja. Mutta se ei ole sitä osa-aikaista erityisopetusta, mihin tunteja voitaisiin myös käyttää. Tämä on siis arvokysymys myös, millaisena erityisopetusresurssi halutaan nähdä.
- Erityisopettajien ammattitaitoa pitäisi suunnata esim. sosiaalisten taitojen ryhmiin tai muuhun opetusryhmien ryhmädynamiikkaa edistävään työskentelyyn. Erityisopetusta antava aineenopettaja tulisi silloin "vaihtotuntina" luokkaan, jonka opettaja voi sillä aikaa siirtyä erityistehtäviin.
- Kaikkien opettajien tehtäviin kuuluu huomioida oppilaiden tuen tarpeet ja järjestää tukea oppitunneillaan, ilman erillisiä korvauksia. Tukeminen vaatii jokaisen panosta ja joustamista.
- Opettajien viesti ja toiveet eivät aina saavuta kk-ohjaajia. Ohjaaja voi antaa täyden osaamisensa oppilaille vain silloin, kun hän tietää tarkoin mitä häneltä odotetaan. Odotukset vaihtelevat luokittain, oppiaineittain, opettajittain ja opetusryhmittäin. Avoin ja mutkaton vuorovaikutus ja tiedonkulku edesauttavat kohti hyvää työilmapiiriä.
- Opettajat tarvitsevat erityisopettajalta kollegiaalista apua: kuuntelijaa, ajatusten vaihtajaa.
- Ohjaajan monipuolista apua ja yhteistyötä luokkatyössä: tehtävät alkavat jo ennen oppituntia ja jatkuvat tunnin jälkeen.
- Alakoulussa opettajat toivovat erityisopetukselta perusasioiden kanssa työskentelyä: lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan perusasioiden harjoittelua pienemmässä ryhmässä yksityisemmin. Väliillä myös samanaikaisesti, mutta enemmän erillisessä tilassa. Silloin voidaan tehdä tehokkaammin ja yksilöllisesti eri asioita - eriyttää, jotta lapsikin onnistuu.
- Erityisopettajat tarvitsevat erityisesti apua psykologilta ja kuraattorilta sekä kouluterveydenhoitajalta ja rehtorilta.
- Yläkouluikäisten haasteellisten oppilaiden monialaiset ongelmat näkyvät koulutyössä.
- Nuorisotoimen kanssa olisi tehtävä yhteistyötä nykyistä enemmän. Hanketyöntekijän työpanos näissä asioissa oli huomattava.
- Kielitaitoon liittyvät haasteet lisääntyvät. Kieliongelma vaikeuttaa erityisesti huoltajien tukemista ja kodin ja koulun saumatonta yhteistyötä. Erityisesti läksyjen teossa olisi hyvä panostaa vapaaehtoiseen läksykerho –tyyppiseen toimintaan. Hyvin monet oppilaat ja perheet – niin kantaväestö kuin maahanmuuttajatkin hyötyisivät tästä.
- Yhteistyötä ja oppilaan edun ajattelemista!
- Sosiaalityöntekijöiltä.
- Pitäisi olla tarpeeksi tiloja (rauhottumiseen ja eriyttämiseen).
- Psykkiset oireilevat kehitysvammaiset ovat väliinpuotoajia. Keneltä saamme apua?
- Erityisneuvola on väylä terapiaoihin, mutta mistä apua koulun arkeen.
- Erityisneuvola ja koulupsykologi ja koulukuraattori eivät tuo apua kouluarkeen.
- Oppilashuollon palvelut (kuraattori- ja psykologiresurssit kentälle) välimuoto Alavan ja yleisopetuksen koulun välille, kun ei ole paikkaa sairaalassa mutta eivät saa lähikoululta riittävästi tukea (meillä on väliinpuotoajia) hyvä esim Lpr "myötätuuliluokka" kunnalta resurssi kaikille opettajille ratkaisukeskeisten menetelmien koulutukseen.
- Joustavuutta haastavien oppilaiden opetuksen järjestämiseen. Jos oppilas ei pysty opiskelemaan isossa ryhmässä, olisiko joku muu vaihtoehto kuin erityisluokka?
- Varhaiskasvatuksen ja koulun yhteistyötä pitäisi tiivistää. 1. luokalle tulee usein oppilaita, joiden tukitoimet olisi pitänyt aloittaa voimallisemmin jo varhaiskasvatuksen puolella.
- Ohjaajaresurssit pitäisi olla mitoitettu tarkemmin tarpeen mukaan.
- Erityisluokkia tarvitaan ja olisi helppo perustaa tai purkaa tilanteen mukaan.

- Kun lasketaan koulun erityisopetustuntien määrä, katsotaan oppilasaines, ei määrä vaan laatu.
- Kun huoltaja hakee henk.koht. kko:ta, ei tehtäisi kielteistä päätöstä, kuulematta luokan tilannetta.”
- Eurot määrää - ei oppilaan oikeudet.
- Virkamiehet joutuvat tekemään ammattietiikanvastaisia päätöksiä/ehdotuksia.
- Kuraattori- ja psykologipalvelut pitäisi olla nopeasti saatavissa.

5. Miten kehittäisit koulu yhteisömme osaamista, jotta voisimme tukea paremmin kaikkia oppilaita?

- OAJ:n suositusrhyymiin kuuluisi n. 20 oppilasta/luokka. Pienemmät luokkakoot helpottaisi koko työyhteisön taakkaa.
- Kolmiportaisen tuen koulutusta kaikille ja säännöllisesti.
- Opetusryhmät pienemmiksi. Ennaltaehkäisevä työ.
- Meillä on paljon tietoa jos vain olisi aikaa ja resursseja yksilölliseen tukemiseen.
- Yhteiset säännöt -> kaikki tietäisi miten toimia ei tilanteissa.
- Koulutukset. Pehdytys. Yhteen hiileen puhaltamisen tärkeys.
- Osaaminen ok. Turhan paljon erilaisia projekteja -> perusopetusaika jää vähäiseksi. Tukea tarvitsevat oppilaat hyötyvät eniten turvallisesta tuetusta koulupäivästä.
- Osaaminen ok. Pienopetusta enemmän -> panostetaan turvallisuuteen ja rauhallisuuteen. Tulee miettiä mikä on tarpeellista.
- Koulutusta? Osaaminen jo riittävä.
- Henkilökohtainen täydennyskoulutussuunnitelma -> mahdollisuus koulutukseen työajalla, myös maksullisiin koulutuksiin mahdollisuus. Yhteisopettajuuden tuleminen
- Verkostoituminen opettajien kesken. Työnohjaus.
- Erityisoppilaiden taustat kaikille tiedoksi, myös vanhemmilta.
- -laaja-alainen erityisopetus -> varhaista tukea koulutien alkupuolelle painottuen. Tällä hetkellä ei vaan onnistu. Haastava 6. luokka. Apua ei saada.
- Jokavuotinen erityisopetuksen kehittäminen, ideoiminen ja kokeileminen.
- Tietotaitoa lisää tuen tarpeessa olevista oppilaista ja heidän tarpeistaan.
- Tutor/ konsultaatiotoimintaa kokonaisuuksien ratkaisemiseen, kokonaistilanteeseen, työnohjauksen lisääminen, joustavuus
- Lämpimän vuorovaikutuksen keinojen oppiminen.
- Yhteisten käyttäytymisodotusten käyttö koulun arjessa.
- Kiireettömyyden oppiminen.
- Erityisoppilaiden taustat kaikille tiedoksi, myös vanhemmilta
- Laaja-alainen erityisopetus -> varhaista tukea koulutien alkupuolelle painottuen. Tällä hetkellä ei vaan onnistu. Haastava 6. luokka. Apua ei saada.
- Jokavuotinen erityisopetuksen kehittäminen, ideoiminen ja kokeileminen.

Huomiota Kuopion erityisopetuksen kehittämissuunnitelman luonnoksesta

- **Työryhmän kokoonpano.** Kehittämissuunnitelman työryhmä koostui erityyppisten koulujen rehtoreista, erityisopettajista ja oppilashuollon sekä varhaiskasvatuksen edustajista. Lisäksi suunnitelman taustakyselyiden suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistui perusopetuksen johtotiimi.
 - ✓ Työryhmässä ei ollut luokanopettajien ja aineenopettajien edustajia. Sitä voidaan pitää puutteena, koska juuri he kantavat päävastuun oppilasryhmästä, jossa on myös tehostetun ja erityisen tuen oppilaita.

- **Nykytilan kuvaus ja analyysi.** Kehittämissuunnitelman yhteydessä tehtiin kysely seitsemälle koululle (4 kysymystä). Lisäksi muutama perusopetuksen rehtori arvioi perusopetuksen tilaa.
 - ✓ Kehittämissuunnitelmassa ei ole kyselyjen perusteella tehtyä kuvausta ja arviointia erityisopetuksen nykytilasta. Lukijalle jää hämäräksi miten vastaajat arvioivat erityisopetuksen nykytilaa ja kehittämistarpeita.
 - ✓ Kuopiossa tehtiin keväällä 2017 valtuustoaloite koskien erityisopetuksen tilaa. Kasvun ja oppimisen lautakunta hyväksyi vastineen tehtyyn valtuustoaloitteeseen marraskuussa. On merkille pantavaa, että erityisopetuksen nykytilaa ei tässäkään erityisopetuksen kehittämissuunnitelman luonnoksessa arvioida tehtyjen kyselyjen perusteella.
- **Resurssit.** Kouluilla on käytössään yhteisesti hyväksytyjen periaatteiden mukainen kolmiportaisen tuen henkilöstöresurssi. Ennalta määrätty osa resurssista jätetään jakamatta lukuvuoden aikana ilmeneviä akuutteja erityistarpeita varten.
 - ✓ Tämä tulostavoite on todella tarpeellinen. Kyseisen resurssin tulee olla lisäresurssi. Koulujen tarpeet muuttuvat lukuvuoden aikana ja ahtaat koulukohtaiset budjetit eivät mahdollista kesken lukuvuoden tarvittavia muutoksia.
- Hallinto tukee kouluja kolmiportaisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa.
 - ✓ Toivottavasti toisen perusopetuspäällikön resurssi auttaa tässä asiassa. Tässäkin oleellista on se, että tuki on konkreettista ja siihen on varattu resurssit (esim. jakotunnit, ryhmäjaot, työnohjaus jne.).
- **Osaaminen.**
 - ✓ Kehittämissuunnitelmaan kirjoitetut tulostavoitteet ovat hyviä. Tavoitteiden toteutumisen edellytyksenä on koulutuksen systemaattisuus, kattavuus, resurssit koulutuksen kuluihin mukaan luettuna sijaiskulut.
- **Käytänteet:** Kolmiportainen tuki on kaksisuuntainen. Tuen painopiste on yleisessä tuessa ja tehostetussa tuessa.
 - ✓ Kolmiportaisen tuen kaksisuuntaisuus jää kehittämissuunnitelmassa epäselväksi.
 - ✓ Tilastokeskuksen tilasto osoittaa selvästi, että lakimuutos on johtanut siihen, että erityisen tuen oppilaiden määrä on vähentynyt ja samaan aikaan tehostetun tuen oppilaiden määrä on kasvanut voimakkaasti.
 - ✓ Valtakunnalliset ja paikalliset kyselyt sekä opettajilta saatu palaute kertoo sen, että tehostetun tuen vaatimat resurssit ja käytännön toimenpiteet ovat jääneet puutteellisiksi ja oppilaiden oikeudet eivät ole toteutuneet lain edellyttämällä tavalla. Ongelma on selkeä ja se aiheuttaa lisäksi opettajien kuormittumista ja uupumista.
 - ✓ Kehittämissuunnitelmassa on selkeitä tulosindikaattoreita liittyen psykologien, kuraattoreiden, erityisopettajien määrään.
 - ✓ Rehtoreilta ja opettajilta saadun palautteen mukaan tärkeintä olisi pienentää opetusryhmäkokoja silloin kun ryhmässä on useita tukea tarvitsevia oppilaita. Tämä auttaisi kaikkia oppilaita ja helpottaisi opettajan työtä.
 - ✓ Opetusryhmäkoon pienentäminen ja siihen liittyvän tulosindikaattorin (oppilasta/opettaja) määrittely puuttuu kehittämissuunnitelmasta.

Johtopäätöksiä ja ratkaisuehdotuksia

Johtopäätöksiä

- Kolmiportaista tukea koskeva lain muutos on käytännössä johtanut siihen, että erityisoppilaiden (erityisen tuen päätökset) määrä on vähentynyt tilastoissa selvästi koko Suomessa ja Kuopiossa. Samaan aikaan tehostetun tuen oppilaiden määrä on kasvanut voimakkaasti.
- Lisäksi näyttää siltä, että peruskoulussa on 2010 luvulla yhä enemmän oppilaita, jotka eivät ole syystä tai toisesta koulukuntoisia. Toisin sanoen samaan aikaan kun erityisen tuen tarpeet ovat kasvaneet, mahdollisuuksia sen järjestämiseen käytännössä on heikennetty.
- Kuntien taloudellinen tilanne on lain voimaan tulon jälkeen ollut heikko ja lain muutosta on käytetty säästökeinona.
- Kuopion kouluissa käytössä oleva koulukohtainen budjetti perustuu lähtökohtaisesti siihen, että perusopetusryhmän keskimääräisen koon on oltava keskimäärin 23 oppilasta. Lisäksi erityisopetuksen resurssi on laskennallinen ja se perustuu koulun kokonaisoppilasmäärään.
- Koulukohtainen budjettijärjestelmä ei ota riittävästi huomioon sitä millaisia tehostetun tai erityisen tuen tarpeita koulussa on. Koulun toiminta puristetaan talousarvioon lukuvuoden alussa ja lukuvuoden aikana esiin tulevia muutoksia ei pysytä tekemään ahtaan budjetin raameissa.
- Liian tiukat koulukohtaiset budjetit ja sijaisrajoitukset ovat aiheuttaneet lisäksi sen, että opettajan poissaolon ajaksi ei palkata sijaista vaan oppilasryhmiä yhdistellään tai määrätään koulunkäynninohjaaja opettajan sijaiseksi. Näissä tilanteissa kasvatus ja opetus muuttuu oppilaiden valvonnaksi ja turvallisuuden varmistamiseksi. Eniten kärsivät ne oppilaat, jotka tarvitsisivat tukea.
- Opettajien jaksaminen on ollut viime vuosina entistä tiukemmalla, tämän osoittavat myös hyvinvointikyselyt ja sairauspoissaolotilastot. Opettajat nimeävät suurimmiksi kuormitustekijöiksi suuret opetusryhmät ja toimimattomat

erityisopetusjärjestelyt. Ei ole oppilaiden edun mukaista, että opettajat voivat päivältä huonommin.

Ratkaisuja tilanteen korjaamiseksi

- 1. Opetusryhmien pienentäminen ja samanaikaisopetuksen lisääminen.**
 - selkeät rajat perusopetusryhmän maksimikoolle
 - kriteerit opetusryhmän pienentämiseksi silloin kun ryhmässä on tehostetun tuen oppilaita
 - oppilasmäärä/opettajamääräsuhteen määrittely koulukohtaisesti ottaen huomioon koulun oppilasaines (tehostetun/erityisen tuen oppilaat, maahanmuuttajat)
- 2. Erityis/pienluokkien lisääminen vastaamaan lisääntyntä tarvetta.**
- 3. Vara/resurssiopettajajärjestelmän luominen.**
 - yksi tai useampia resurssiopettajia keskisuurille ja suurille kouluille
 - pienille alueellisesti
 - rahoitus pääasiallisesti sijaismäärärahalta ja sitä lisäämällä
- 4. Systemaattisen ja velvoittavan täydennyskoulutuksen lisääminen opettajille (erityispedagogiikka ym.) sisältäen tarvittavat resurssit.**
- 5. Kolmiportaista tukea koskevan prosessin selkeä määrittely, kuvaaminen ja lisäkoulutus rehtoreille ja opettajille.**
- 6. Selkeä lisämäärärahavaraus perusopetuksen talousarvioon kesken lukuvuotta tarvittaviin ryhmäjakoisiin ja kolmiportaisen tuen toimenpiteisiin.**
- 7. Kaikkia edellä mainittuja koskien jokavuotinen arviointi ja analyysi kolmiportaisen tuen toimivuudesta ja kehittämistarpeista**

